

Save the Children
Norway

INFORMATOR
ZA
STRUČNJAKE
broj 19

Beograd, septembar 2007. godine

Uvodna reč

Devetnaesti broj *Informatora za stručnjake* bavi se pored uobičajenih tema, (hraniteljstvo i zaštita dece bez roditeljskog staranja), temom koja se ozbiljno tiče i dece bez roditeljskog staranja – zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja. Vašoj pažnji preporučujemo više tekstova o tome. Tako u rubrici Tema broja donosimo pregled dosadašnjih aktivnosti i rezultata u pogledu zaštite dece od zlostavljanja i zanemarivanja u Srbiji, podstaknuti edukativnom radionicom koju je na tu temu organizovao Save the Children Norveške u Sarajevu 13-15. juna 2007 za partnere (predstavnike lokalnih NVO) iz Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Saznaćete više o politici zaštite deteta Međunarodnog saveza Save the Children organizacija i obavezama koje su u tom pogledu preuzele FAMILIA i druge lokalne NVO. Prenosimo i rezultate istraživanja sprovedenog među stručnjacima iz oblasti socijalne zaštite, obrazovanja, pravosuđa i policije iz 1997/98. godine, u vreme kada je ova tema u našoj zemlji gotovo bila *terra incognita*.

Nastavljamo s prikazima projekata koji u sklopu Trećeg konkursa Fonda za socijalne inovacije doprinose prioritetnoj transformaciji ustanova za decu bez roditeljskog staranja – kroz razvoj porodičnog smeštaja na Pomoravskom regionu.

Podatke o toku priprema FAMILIJINOG priručnika o klubovima hranitelja nije bilo moguće dobiti.

Informator za stručnjake pripremamo već petu godinu. Za ovu godinu iscrpljen je budžet koji je odobrio donator, Save the Children Norveške, saglasno njihovoj ranije najavljenoj odluci postupnog smanjenja sredstava. U prošlom broju Informatora preneli smo pismo FAMILIJE Ministarstvu, kao deo nastojanja da obezbedimo potreban novac za četvrti broj u 2007. godini. Do momenta zaključivanja ovog broja *Informatora*, pomenuta inicijativa ostala je bez odgovora. Pored toga, uz prethodni broj dostavili smo vam evaluacioni upitnik. Od približno 900 poslatih, do početka septembra prispelo je 59 popunjenih upitnika (manje od 10%), što je nedovoljno za valjano zaključivanje. Prva zapažanja o vašim reakcijama prenosimo u rubrici Poziv na saradnju.

VESTI

Kroz ovu rubriku obaveštavamo vas o događajima koji su od opšteg interesa za profesionalce prevashodno na području Srbije, i to u državnom sektoru (centri za socijalni rad i domovi za decu bez roditeljskog staranja) i nevladinim organizacijama. Po pravilu, radi se o skupovima u našoj zemlji, regionu (jugoistočna Evropa, Balkan), Evropi ili svetu, odnosno o inicijativama bile one zakonodavne, od strateškog značaja za oblast, istraživačke ili druge slične. Nastojaćemo da vas upoznamo sa iskustvima drugih sredina, kroz prikaze i prevode. Očekujemo da nas obavestavate o novostima u svojoj sredini i da ukažete na događaje koje treba zabeležiti.

- **Ministar rada i socijalne politike** i zamenik gradonačelnika Beograda potpisali su 15. avgusta 2007. sporazum o predaji šest stanova Gradskom CSR Beograd, čime se **uvodi sistem privremenog stanovanja dece i omladine bez roditeljskog staranja koja izlaze iz ustanove**, a školuju se ili profesionalno osposobljavaju. Republika Srbija izdvojila je 940.000 € za kupovinu 20 stanova u Beogradu, Nišu, Kragujevcu, Novom Sadu, Sremskoj Mitrovici i Priboju. U Beogradu je pored navedenih šest, iz gradskog budžeta obezbeđeno još pet stanova (fond socijalnih stanova). Stanovi su dvosobni, opremljeni i u svaki će useliti četvoro ili petoro stanara. "Stanovi će biti korišćeni na dve godine, posle čega će GCSR odrediti nove stanare. Trenutno postoji 60 potencijalnih korisnika. Sistem je takav da korisnici sami plaćaju tekuće troškove stanovanja i tako preuzimaju odgovornost i spremaju se za samostalan život. Stanari će primati i 50% prosečne zarade, a tokom dvogodišnjeg stanovanja stručnjaci će im pomagati da organizuju svoj život". Preuzeto sa www.beograd.org.yu.

U toku letnjih meseci u Ministarstvu se intenzivno radi na Projektu **"Uspostavljanje i primena sistema akreditacije programa obuke za pružaoce socijalnih usluga u Republici Srbiji"**. Uz finansijsku podršku Kraljevine Norveške i učešće iz budžeta Ministarstva, ovaj 12-mesečni projekat treba da obezbedi da se u okviru reforme sistema, na osnovu definisanih standarda za pružanje usluga socijalne zaštite (definisani u skladu sa zahtevima EU), kao kičma svakog dobro definisanog sistema pružanja usluga, uspostavi **akreditacija i licenciranje u socijalnoj zaštiti**. "Prema proceni 10.000 stručnih lica¹ koji se trenutno bave pružanjem socijalne zaštite u Srbiji postoji opšti nedostatak veština za primenu visokih standarda obezbeđenja zaštite. Stručnjaci su sami priznali da im je potrebna dopunska obuka tj. usavršavanje u cilju unapređenja stručnih kompetencija. Već godinama, mnoge međunarodne i domaće organizacije/agencije, NVO, nezavisni eksperti i obrazovne ustanove razvijaju edukativne programe i održavaju obuke za pružaoce usluga SZ u Srbiji. Međutim to se čini na *ad hoc* osnovi bez prethodne procene kvaliteta i značaja ovih programa obuke".

"Ministarstvo rada i socijalne politike, u nameri da koordinirano i sistematski *uvede visoke standarde obezbeđivanja SZ koji važe u EU* u cilju obezbeđenja održivosti, ovim projektom želi da preduzme presudne korake ka uvođenju sistema licenciranja svih pružalaca SZ – posredstvom **akreditacije programa obuke za usluge socijalne zaštite** i stvaranja mreže trenera u Srbiji. Ministarstvo će angažovati jedan broj eksperata koji će: definisati opšte i posebne **kompetencije** koje su potrebne pružiocima SZ, identifikovaće **oblasti dodatne obuke** potrebne za podizanje/sticanje ovih kompetencija, postaviti **kriterijume akreditovanja paketa obuke**, **oglasiti konkurs** za sve zainteresovane autore paketa obuka, **proceniti kvalitet i relevantnost** programa obuke u skladu sa utvrđenim kriterijumima, **akreditovati programe** koji ispunjavaju kriterijume, održati **obuku trenera**, odabrati i **licencirati** najkvalifikovanije trenere koji će održavati obuke za pružaoce SZ u Srbiji i formirati **Stalni odbor u**

---

¹ U Predlogu projekta navodi se procena da u Srbiji pored 10.000 zaposlenih u javnim ustanovama socijalne zaštite još 2.000 osoba na neki način pruža usluge tipa socijalne zaštite kroz nevladine organizacije, koje pružaju usluge za male projekte.

Ministarstvu za stalno akreditovanje novih programa osposobljavanja i licenciranje trenera. Jedinica za upravljanje sprovedenjem Strategije razvoja socijalne zaštite će koordinirati projektne aktivnosti sa drugim aktivnostima čija je svrha sprovođenje Strategije." Na sajtu Ministarstva 1. septembra 2007. godine objavljen je konkurs za prijavljivanje, uslovi za prijavljivanje i prateći formulari sa uputstvima. Konkurs je otvoren do 31. oktobra 2007. godine. Objavljivanju Konkursa prethodilo je 27. jula 2007 slanje pisma o namerama na veliki broj adresa, sa ciljem animiranja za prijavljivanje: "akademskih institucija, lokalnih NVO, samostalnih eksperata, vladinih agencija (centri za socijalni rad, ustanove za smeštaj korisnika, lokalni organi vlasti)" kao partneri na realizaciji Projekta. www.minrzs.sr.gov.yu

- **Fond za socijalne inovacije** Za projekte u okviru **Četvrtog konkursa** FSI izdvojena su sredstva: iz budžeta Republike Srbije u ukupnom iznosu 64 miliona dinara i od Evropske agencija za rekonstrukciju preko UNDP u ukupnom iznosu od 1.2 miliona €. Jedan deo sredstava iz budžeta Republike će se davati direktno lokalnim samoupravama koje sprovode reformu socijalne politike na lokalnom nivou, za nove usluge socijalne zaštite prepoznate kao prioritetne u okviru procesa strateškog planiranja. Drugi deo sredstava namenjen je ustanovama iz sistema socijalne zaštite za unapređenje usluga koje podržavaju sprovođenje strategije reforme socijalne zaštite u Srbiji. Očekuje se da do kraja septembra FSI raspiše konkurs za dodelu budžetskih sredstava.

Druga važna aktivnost koju trenutno spovodi FSI je analiza **položaja organizacija civilnog društva u sistemu socijalne zaštite**. Za ovo istraživanje angažovana su jedan domaći i jedan strani konsultant. Svrha posla je analiza mogućih programskih pravaca koji bi usmeravali buduću ulogu civilnog društva u pružanju usluga u oblasti socijalne zaštite, *posebno u okviru delovanja FSI*. Istraživanje ima dva ključna zadatka:

1. Razvoj metodologije za pružanje usluga i analiza prepreka koje sprečavaju organizacije građanskog društva u legitinimnom pružanju usluga iz sfere socijalne zaštite.
2. Razvoj metodologije i analiza organizacija civilnog društva u okviru polja angažmana FSI i pisanje preporuka potrebnih FSI za projektovanje Četvrtog konkursa, kako bi se obezbedila bolja pozicija organizacijama građanskog društva za pružanje usluga u lokalnim zajednicima.

Nalazi i preporuke biće predstavljeni u obliku izveštaja. Očekuje se da Izveštaj ima krajnje praktičnu mogućnost upotrebe za buduću podršku trećem sektoru i za određivanje kriterijuma za konkurs FSI.

- **Evropski regionalni IFCO seminar za obuku o hraniteljstvu** (Malta, 18-21. novembar 2007) održava se pod motom *Unapređenje hraniteljstva za decu i porodice na područjima Evropske unije, jugoslovenske Evrope, Baltičkih zemalja i Severne Afrike – novi izazovi, standardi kvaliteta i rešenja*. Detaljni program rada seminara organizatori najavljuju tokom septembra. Saopštenja su prispela iz Austrije, Azerbejdžana, Kanade, Češke Republike, Danske, Engleske, Finske, Grčke, Mađarske, Irske, Italije, Malte, Nepala, Holandije, Novog Zelanda, Poljske, Portugalije, Rusije, Škotske, Srbije, Južnoafričke Republike, Švedske, Ukrajine i Sjedinjenih Američkih Država. Prema podacima dobijenim od organizatora, iz Srbije je prijavljeno jedno saopštenje, koje će biti prezentovano na plenarnom radu skupa. Više informacija o Konferenciji na adresi: www.malta2007.ifco.info
- Savetovanište za porodicu pri Centru za socijalni rad u Nišu organizuje **XIII oktobarske susrete u socijalnoj zaštiti** na temu *"Porodično nasilje – empatija i profesionalizam pomagača"*. Susreti se održavaju u Niškoj Banji 1 – 2. novembra 2007. godine i imaju međunarodni karakter (očekuju se učesnici iz Bugarske, Makedonije, Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Slovenije i Hrvatske). Planirano je i obeležavanje 15 godina rada

Savetovališta održavanjem okruglog stola na temu "Savetovalište na raskršću – između prevencije i terapije". Više informacija moguće je dobiti preko e-mail adrese: savetovaliste@csr-nis.org.yu.

- Odlučivanje po *Konkursu za finansiranje projekata društvenih i nevladinih organizacija za oblasti socijalne, dečje i boračko-invalidske zaštite* Sekretarijata za socijalnu i dečju zaštitu Beograda u 2007. godini završeno je 30. jula 2007. godine **prihvatanjem za finansiranje 56 projekata nevladinih organizacija**. Prijavljeno je 160 predloga projekata. Sekretarijat prihvaćene projekte finansira sa 16 miliona dinara iz gradskog budžeta. Prihvaćena su tri projekta koja se bave decom bez roditeljskog staranja: "Klub hranitelja – psihosocijalna podrška hraniteljskim porodicama u Beogradu" (FAMILIA); "Animacija u procesu socijalizacije dece lišene roditeljskog staranja" (Udruženje za afirmaciju i razvoj stvaralaštva Srbije "Alisa" Beograd) i "Svetosavska radionica" (Dobrotvorni fond Čovekoljublje).
- **Druga međunarodna konferencija o istraživanjima sa decom i istraživanjima koja sprovode deca** održava se 10 – 12. decembra 2007 u Insbuku (Austrija). Organizator, Akademija Herman Gmajner (*Hermann Gmeiner*) poziva da se prijavi učešće i saopštenja uz obrazloženje: "Verujemo u istraživanja u kojima deca aktivno učestvuju sa odraslima, na načine koji omogućavaju da je njihov pogled na svet ispoljen u punoj meri i predstavljen na ozbiljan način. Zainteresovani smo za širenje aktivne uloge dece i omladine u istraživanjima i stvaranju znanja o uslovima njihovog života i socijalnim aspektima koji na njihov život ostavljaju posledice". Konferencija prati tri pravca: (1) metodologija; (2) korišćenje rezultata i (3) etička pitanja. Rad konferencije odvijaće se kroz panele, radionice, izložbe, zajedničke prezentacije, predstavljanje projekata i dr. Očekuje se učešće zainteresovanih mladih ljudi, istraživača, donosilaca odluka, planera gradova, arhitekata, socijalnih radnika, vaspitača i drugih. Više informacija na adresi: www.researchingchildren.org.
- **FICE Srbija** (Udruženje za podršku deci u vanporodičnom vaspitanju) U okviru projekta "Podrška reformi hraniteljstva u Srbiji" seminari za **prvu grupu** potencijalnih **trenera** odvijaju se planiranom dinamikom. Početkom septembra okončan je planirani trening, čime je zaokružen program edukacije za buduće trenere koji se odnosi na izvođenje programa obuke za hranitelje i procenu kandidata. Od januara 2008. planira se trening za drugu i treću grupu **PRAJD** trenera - stručnjaka. Za 17. oktobar 2007. planirana je prezentacija tj. uvodni seminar i selekcija potencijalnih "nezavisnih koordinatora" za rad po Programu *Porodične grupne konferencije (FCG)*.
- **Kampanja** u okviru Inicijative za zakonsku zabranu i zaštitu dece od telesnog kažnjavanja (svih vidova nasilja nad decom) počće 2. oktobra 2007. godine. Od ove godine 2. oktobar će biti proglašen za Svetski dan nenasilja. Kampanja se odvija u okviru aktivnosti Dečije nedelje, pod sloganom "**Uvek milom – nikad silom!** (Za detinjstvo bez kazne – za život bez nasilja)". Planira se konferencija za štampu i ulična akcija u Knez Mihajlovoj ulici u Beogradu. Članice inicijative u ovom momentu su: Save the Children UK, FAMILIA, Savet za prava deteta, Centar za prava deteta, Incest trauma centar, Beosupport, Dečji romski centar, Prijatelji dece Srbije, ASTRA, SOS telefon, Sklonište, Maštalište, Dečji kulturni centar, Jevrejski kulturni centar i dr. Kampanju će podržati i UNICEF.
- **MREŽA: Eurodete** (*Eurochild*) je nevladina organizacija sa sedištem u Briselu (Belgija) koja funkcioniše kao mreža organizacija (trenutno 53 iz 26 zemalja²) i pojedinaca širom

---

² Albanija, Austrija, Belgija, Kipar, Nemačka, Danska, Estonija, Finska, Velika Britanija, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Luksemburg, Letonija, Makedonija, Malta, Holandija, Poljska, Portugalija, Rumunija, Švedska, Slovenija, Slovačka.

Evrope u nastojanju da unapredi kvalitet života dece i omladine. Svoj rad zasniva na principima Konvencije UN o pravima deteta, a njen rad finansira Evropska komisija u okviru Programa suzbijanja siromaštva i socijalne isključenosti. Osnovana je u martu 2004. godine kao sledbenik *Evropskog foruma za dobrobit deteta*. *Ciljevi*: izrada i razmenjivanje informacija o politici i praksi; nadgledanje i uticanje na razvoj politike na evropskom nivou; osnivanje interesnih grupa i partnerstva među članicama i drugim evropskim udruženjima sličnih ciljeva; uticaj i preporuke Evropskoj komisiji, Evropskom parlamentu, Savetu Evrope i UN; podrška i razvoj članova, i osnaživanje dece i omladine u nastojanju da se njihovo mišljenje čuje. *Aktivnosti*: vođenje kampanja; stvaranje foruma za diskusiju, konsultovanje i saradnju; podrška transnacionalnoj podršci i razmeni; izrada i distribucija štampanih i elektronskih informacija; predstavljanje stavova članica pred međunarodnim i evropskim ustanovama; istraživanja; prikupljanje sredstava kroz priloge, članarine, donacije, preplate, legate, i dr.; podrška nastojanju novih inicijativa. Od početka 2007. organizacija realizuje „Progres“ programom, čija je jedna od tema socijalna zaštita. Više informacija na: www.eurochild.org

TEMA BROJA

Fenomenom zaštite dece od zlostavljanja i zanemarivanja bavimo se iz brojnih razloga u Temi broja. Nastojali smo da sačinimo presek stanja razmatrajući propise i strateška dokumenta, istraživanja, obuke iz njih proisteklu literaturu, praksu i aktivnosti javnih službi i nevladinog sektora, inicijative, sve ovo sa idejom da pregled bude više ilustrativan nego sveobuhvatan. Navodimo i nekoliko definicija zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja koje odslikavaju različitost u obuhvatu i pristupu. Verujemo da ponuđene informacije koje obuhvataju period od jedne decenije daju sliku o nastalim promenama, nesporno, i nastojanju sistemskog okvira koji može delotvorno odgovoriti problemu. Zbog svrhe Informatora za stručnjake poseban prostor posvećen je stavovima stručnjaka koji imaju određene uloge u sistemu zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja dece. Zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja je složen poduhvat koji traži multidisciplinarna rešenja i saradnju stručnjaka iz raznih sistema: medicinskog, pravosudnog, obrazovnog i sistema socijalne zaštite. Razmatranju kako edukovati stručnjake za ove složene i delikatne zadatke treba da prethodi, (da bi bilo što efikasnije), naše dobro poznavanje prisutnih stavova stručnjaka. Uvid u stavove pruža početne informacije i o eventualnoj „otpornosti“ na edukaciju i potrebe za specifičnim znanjima i pristupima u edukaciji.

ZAŠTITA DECE OD ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA U SRBIJI

Propisi i strateška dokumenta. Zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja predviđena je čl. 19. Konvencija UN o pravima deteta. Saglasno *Inicijalnom izveštaju* Vlade Republike Srbije o primeni Konvencije o pravima deteta za period 1992-2005. "pravni okvir u domaćem zakonodavstvu predstavlja porodičnopravna i krivičnopravna odgovornost za nasilničko ponašanje roditelja. Pojedini oblici nasilničkog ponašanja roditelja povlače dvostruku odgovornost – porodičnopravnu i krivičnopravnu. Porodični zakon je osnovni pravni akt kojim je uređeno pitanje zaštite deteta, uključujući i zaštitu od zanemarivanja i zlostavljanja. Sve zdravstvene i obrazovne ustanove, ustanove socijalne zaštite, pravosudni organi, udruženja građana i građani obavezni su da obaveste javnog tužioca ili organ starateljstva o potrebama i razlozima za zaštitu deteta (čl. 263). Glavnu ulogu u procesu zaštite deteta od zlostavljanja i zanemarivanja ima centar za socijalni rad, kao organ koji treba da koordinira svim fazama postupka zaštite i kasnije oporavka deteta. U tom cilju on može preduzeti sledeće mere:

- 1) upozoravanje roditelja na nedostatke u vršenju roditeljskog prava;
- 2) upućivanje roditelja na razgovor u porodično savetovalište ili drugu ustanovu specijalizovanu za posredovanje u porodičnim odnosima;

- 3) privremena starateljska zaštita deteta, uključujući i neodložno izmeštanje iz porodice i obezbeđivanje smeštaja u drugu porodicu ili ustanovu socijalne zaštite;
- 4) pokretanje sudskih postupka radi zaštite prava.

Porodični zakon zabranjuje nasilje u porodici i definiše ga kao svako ponašanje kojim se ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje i spokojstvo drugih članova porodice (čl. 197). Mere koje se izriču usmerene su prema roditelju koji zlostavlja i zanemaruje dete, što je veliki pomak u odnosu na ranija rešenja. Tendencija je da dete, kada god je to moguće, ostane u svom domu da bi se izbeglo njegovo smeštanje u institucije i da bi drugi roditelj mogao da nastavi da se stara o njemu. Mere se izriču sudskom odlukom, u posebnom postupku koji je hitan.

Centar za socijalni rad kao osnovna služba socijalne zaštite, koja ujedno vrši poslove organa starateljsva ima ključnu poziciju i najveći dijapazon uloga i zadataka u prevenciji i zaštiti dece od nasilja. Preventivna uloga podrazmeva zadatke na različitim nivoima prevencije porodičnih poremećaja i pomoć porodici u rehabilitaciji njenih funkcija. Kada je reč o deci koja su ugrožena u razvoju, centar za socijalni rad obezbeđuje potrebne mere socijalne i porodičnopravne zaštite.

Razlozi zbog kojih sud može doneti odluku o lišenju roditeljskog prava podeljeni su u dve grupe u zavisnosti od stepena povrede. Tako, sud će doneti odluku o potpunom lišenju roditeljskog prava kada roditelj zloupotrebljava pravo i grubo zanemaruje sadržine roditeljskog prava (čl. 81. st. 1). Roditelju nakon donošenja sudske odluke ostaje samo obaveza izdržavanja deteta (čl. 81. st. 4). Roditelj će delimično biti lišen prava ukoliko nesavesno vrši prava i dužnosti iz sadržine roditeljskog prava (čl. 82 st. 1). Sud je ovlašćen da uz odluku o lišenju roditeljskog prava izrekne i neku od zakonom predviđenih mera zaštite deteta od nasilja u porodici (čl. 81. st.5 i čl. 82 st. 5)."

"Krivičnim zakonikom inkriminisano je zapuštanje i zlostavljanje maloletnog lica (čl. 193) i nasilje u porodici (čl. 194). Shodno čl. 193 roditelj, usvojilac, staralac ili drugo lice koje grubim zanemarivanjem svoje dužnosti zbrinjavanja i vaspitavanja zapusti maloletno lice o kojem je dužno da se stara kazniće se zatvorom do tri godine. U slučaju da neko od ovih lica zlostavlja maloletno lice ili ga prinuđava na preteran rad koji ne odgovara uzrastu maloletnog lica ili na prosjačenje ili ga iz koristoljublja navodi na vršenje drugih radnji koje su štetne za njegov razvoj kazniće se zatvorom od tri meseca do pet godina.

Lice koje primenom nasilja, pretnjom da će napasti život ili telo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine. Ako je pri izvršenju dela korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od tri meseca do tri godine. Ako je usled navednih dela nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloletnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina. Kaznom zatvora od tri do dvanaest godina kazniće se učinilac ako je u izvršenju navedenih dela nastupila smrt člana porodice. Takođe, zakon propisuje da ko prekrši mere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest meseci."

Jedan od prioriteta definisan NPA je zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja, i to pored ostalih prioriteta: smanjene siromaštva dece, kvalitetno obrazovanje za svu decu, bolje zdravlje za svu decu, unapređenje položaja i prava dece ometene u razvoju, zaštita prava dece bez roditeljskog staranja, zaštita dece od iskorišćavanja i nasilja i jačanje kapaciteta zemlje da rešava probleme dece.

U okviru sprovođenja Nacionalnog plana akcije³ izrađen je Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja koji predviđa međusektorsku saradnju u cilju bolje zaštite dece u svim fazama - od otkrivanja zlostavljanja, odnosno zanemarivanja, preko zbrinjavanja do oporavka dece. "Dosadašnja iskustva i istraživanja u našoj sredini ukazuju da su glavne prepreke za efikasniju zaštitu dece nedovoljno jasni koraci u procesu zaštite deteta kao i nejasne uloge među učesnicima u tom procesu. Radi poboljšanja sistema zaštite, *Opšti protokol o zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja* koji je usvojila Vlada u septembru 2005. godine predviđa intersektorski pristup ovom problemu, u kojem bi ulogu glavnog koordinatora imali centri za socijalni rad. Cilj je poboljšanje sistema zaštite dece u svim fazama – od prijavljivanja i registrovanja svih vidova zloupotrebe i zanemarivanja dece, preko procene primljenih prijava o sumnji na zlostavljanje i zanemarivanje deteta do odgovarajuće intervencije u svakom konkretnom slučaju". Centar za prava deteta 2006. priprema i izdaje *Piručnik za primenu Opšteg protokola* (uz podršku UNICEF-a), a u februaru 2007. i Ministarstvo unutrašnjih poslova usvaja *Posebni protokol o postupanju policijskih službenika u zaštiti maloletnih lica od zlostavljanja i zanemarivanja*.

Zaštita od zlostavljanja i zanemarivanja našla je svoje mesto i u *Instrukciji o nastavku rada organa starateljstva – centra za socijalni rad na razvoju i unapređenju hraniteljstva od 01.11.2006.* (Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalne politike) tako što se u tač. 8 nalaže da se u sklopu kontrole ostvarivanja zaštite deteta u odnosu na zadovoljavanje njegovih potreba navodi sigurno okruženje i zaštita dece od zanemarivanja i zlostavljanja.

Istraživanja. Istraživački projekat "Sprečavanje, rana identifikacija i zaštita dece od nasilja" (1997) je prva studija koja je pružila sveobuhvatniji uvid u obim, tipove, uzroke i posledice zloupotrebe dece. Rezultati su objavljeni u monografiji "Nasilje nad decom" (1998). Tadašnje Ministarstvo za brigu o porodici Republike Srbije prihvatilo je inicijativu i pitanja zaštite ove dece stavilo u prioritet svojih daljih aktivnosti, a što je u kontinuitetu nastavilo ministarstvo nadležno za socijalna pitanja. Uspostavljena je veza sa nekoliko međunarodnih udruženja kao što su BASPCAN (Britansko udruženje za proučavanje i prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja dece - *British Association for Study and Prevention of Child Abuse and Neglect*), ISPCAN (Međunarodno društvo za prevenciju zlostavljanja i zanemarivanja dece - *International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect*) i druge. Krajem 2005. godine UNICEF štampa istraživanje "*Predstave i razmišljanja dece o zlostavljanju* (Kvalitativno istraživanje u sedam opština sa decom i mladima od 10-19 godina)". Istraživanje je relizovano 2004. godine u Novoj Varoši, Novom Pazaru, Priboju, Prijepolju, Raški, Sjenici i Tutinu.

Stručnjaci i zaštita dece od zlostavljanja i zanemarivanja - Prikazujemo istraživanje koje je 1997/1998. godine realizovano u okviru jednog od prvih projekata posvećenom zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja, (podrška Fonda za otvoreno društvo). Nalazi su objavljeni u Priručniku *Od grupe do tima*⁴ – *Multidisciplinarno usavršavanje stručnjaka u sistemu zaštite dece od zlostavljanja i zanemarivanja* (urednik: Jelena Srna, 2001.), u poglavlju *Istraživanje stavova stručnjaka prema zlostavljanju i zanemarivanju dece*, autora J. Srna, **B. Wolf** i M. Mitić.

---

³ Vlada je u maju 2002. godine formirala Savet za prava deteta. Savet je 2004. pripremio Nacionalni plan akcije (NPA) u kome je definisana opšta politika zemlje prema deci za period do 2015. godine. Na osnovu ciljeva u zaštiti prava deteta koji su definisani u međunarodnim dokumentima o zaštiti dece kojima je Republika Srbija/SCG/SRJ pristupila, kao i na osnovu procena koje je izvršio Savet za prava deteta definisani su prioriteti koji su odredili strukturu NPA.

⁴ Tekst Dragice Vlaović Vasiljević, objavljen u istom Priručniku, pod nazivom "Zlostavljanja i zanemarena deca i domski i porodični smeštaj" jedan je od članaka koji zaslužuje pažnju, zbog teme kojom se bavi i iznetih stavova.

Značaj stavova, mišljenja i ponašanja stručnjaka koji su po prirodi svojih profesija posebno pozvani da reaguju na pitanja zaštite dece od zlostavljanja i zanemarivanja u svim njegovim fazama – prevenciji, intervenciji, rehabilitaciji, iniciranju društvenih promena i unapređenju društvene svesti o problemu, nesporan je. Ukratko prikazujemo neke od najznačajnijih nalaza istraživanja u svetu i kod nas. Autori članka ističu da, iako su *istraživanja stavova stručnjaka u svetu* malobrojna, u dostupnoj literaturi mogu da se pronađu osnovne informacije o specifičnosti u strukturi i funkcionisanju stavova različitih profila stručnjaka koji se bave zaštitom dece od zlostavljanja i zanemarivanja. Podaci se odnose upravo na stručne profile koji su, po prirodi svog posla najviše u kontaktu sa pomenutim problemom: policajci, lekari, psiholozi, psihijatri i socijalni radnici. Istraživače su pored razlika u stavovima među ovim grupacijama stručnjaka interesovale i razlike u odnosu na rodnu pripadnost, i mogućnost njihovog korigovanja treningom/edukacijom.

Istraživanja su pokazala da među stručnim grupama postoje znatne *demografske* razlike na koje treba računati, kada se bavimo pitanjima zaštite dece, a koje mogu usloviti pristup celoj stvari, a još više u pojedinačnim slučajevima u praksi. U policiji se beleži prisustvo muškaraca u velikoj većini (preko 80%), u oblasti mentalnog zdravlja je gotovo podjednak odnos zaposlenih muškaraca i žena, dok u socijalnoj zaštiti među zaposlenima dominiraju žene (60%), što je slika slična onoj u našoj zemlji. Policajci su mlađi, manje obrazovani od lekara, pritom sa najviše specifičnog iskustva po pitanjima zlostavljanja i zanemarivanja. Lekari su najstariji. Socijalni radnici su u sredini, a imaju najviše motivacije za rešavanje pitanja zlostavljanja.

Razlike u ponašanju i stavovima stručnjaka, u odnosu na pojedine aspekte, su sledeće:

- U pogledu *sumnje na zlostavljanje i prijavljivanje* zlostavljanja najspremnije su da reaguje žene psiholozi, koje se ističu i svojim znanjem o fenomenu incesta.
- U pogledu *poverenja u dečji iskaz* o zlostavljanju pokazalo se da dečjim iskazima veruju najviše stručnjaci koji su imali više iskustva sa zlostavljanjem dece, dok uzrast, pol, i opšte profesionalno iskustvo nisu od značaja. Najskeptičniji prema iskazima dece o seksualnom zlostavljanju su sudije i policajci.
- U pogledu stava prema *tretmanu nasilnika* sudije i policajci su skloniji kažnjavanju, a policajci su dosledno strožiji u svim aspektima odnosa prema nasilniku ako ih poredimo sa socijalnim radnicima.
- U pogledu *slaganja stručnjaka i njihove otvorenosti za saradnju* stručnjaci socijalne zaštite su najotvoreniji, a iz pravosudnog sistema najmanje otvoreni za saradnju. Interesantno je da se policajci i socijalni radnici bolje slažu sa stručnjacima iz oblasti mentalnog zdravlja nego međusobno.

Nalazi ne ohrabruju u pogledu uticaja treninga: on je delotvorniji kod obrazovanijih, a od slabog je uticaja na promenu uverenja prema seksualnom zlostavljanju.

Istraživanje koje je obavljeno kod nas imalo je dva cilja: 1. neposredni: da usmeri edukaciju stručnjaka za bavljenje problemima zlostavljanja i zanemarivanja dece kao i 2. da doprinese unapređenju prakse i podstakne dalja istraživanja u oblasti.

Specifični ciljevi istraživanja su:

- utvrditi latentne strukture stavova stručnjaka prema zlostavljanju i zanemarivanju dece,
- utvrditi razlike u stavovima stručnjaka u odnosu na pripadnost različitim sistemima,
- utvrditi razlike u stavovima stručnjaka u odnosu na radno iskustvo i
- utvrditi razlike u stavovima stručnjaka u odnosu na pol.

Istraživanje je obavljeno na uzorku od 565 ispitanika iz Srbije, sa učešćem stručnjaka iz oblasti zdravstva sa 26.7%, obrazovanja 26.0%, socijalne zaštite 31.7% i pravnog sistema 15.6%, posebno konstruisanim instrumentom koji je sadržavao 72 tvrdnje sa kojima se stepen

slaganja/neslaganja izražavao na petostepenoj skali Likertovog tipa. Podaci su podvrgnuti obradi primerenim statističkim postupcima. Faktorskom analizom je utvrđeno da instrument u osnovi meri *pet nezavisnih stavova prema zlostavljanju i zanemarivanju dece* koji su označeni kao:

1. *povlačenje* – u suštini konzervativan stav prema problemu zlostavljanja i zanemarivanja dece koga karakteriše povećana distanciranost, skoro do neosetljivosti na prirodu, značaj i ozbiljnost problema; zlostavljanje se opravdava i minimizira ("Današnja deca svojim ponašanjem upravo zaslužuju batine", "Novinari su skloni da preuveličaju problem seksualne zloupotrebe dece");
2. *spasavanje* – karakteriše ga preterana osetljivost na problem, tendencija ka neodložnom reagovanju pa i ishitrenom intervenisanju i sklonost kažnjavanju počinioca ("Oni koji zlostavljaju decu zreli su za doživotnu ludnicu");
3. *razumevanje* – realističan, profesionalni stav nekontaminiranog razmišljanja o problemu, pokazivanja interesovanja za njegove uzroke i posledice ("Alkoholizam u porodici je značajan uzrok zlostavljanja dece");
4. *osposobljenost* – odnos prema stručnoj kompetentnosti ("Veoma malo znam o problematici zlostavljanja dece");
5. *generalizovana bespomoćnost* – skeptičnost, sumnja u mogućnost rešavanja koja proizlazi iz ličnog negativnog iskustva ("Često se osetim potpuno bespomoćno kada se suočim sa nasiljem nad decom").

Diskriminativna analiza faktorskih rezultata poslužila je za bolje razumevanje razlike u stavovima među stručnjacima u odnosu na sistem u kojem su, iskustvo i pol. Dobijeni nalazi potvrđuju neke trendove uočene u pomenutim istraživanjima u svetu. Uočene su *razlike u ponašanju stručnjaka različitih profila*:

- a) u pogledu sumnje na zlostavljanje – nalazi istraživanja govore o spremnosti osoba ženskog pola da ishitreno reaguju (spasavanje), dok je kod muškaraca izražena tendencija ka povlačenju (distanci);
- b) u pogledu poverenja u dečji iskaz o zlostavljanju – nalazi našeg istraživanja pokazuju da su stručnjaci iz pravnog sistema i delimično zdravstvenog, skeptičniji od stručnjaka u obrazovanju i socijalnoj zaštiti;
- c) u pogledu stava prema tretmanu nasilnika – policajci i sudije se po punitivnijem stavu razlikuju od socijalnih radnika, jer se smatraju kompetentnijima, dok su ovi drugi spremniji da rade i pokazuju veće razumevanje za problem.

Prenosimo nešto skraćene *zaključke* proizašle iz sumiranja i analiziranja svih dobijenih nalaza ovim istraživanjem:

- Ne postoji jedinstven stav stručnjaka prema zlostavljanju i zanemarivanju, već konglomerat pet grupa stavova označenih kao: povlačenje, spasavanje, razumevanje, obučenosť i bespomoćnost.
- Značajne razlike koje su se pokazale među stručnjacima u odnosu na pol, iskustvo i pripadnost određenom sistemu valja pre tumačiti kao tendencije s obzirom na nisku diskriminativnost.

Zato, u pogledu edukacije stručnjaka iz različitih sistema može da se zaključí sledeće:

- budući da ne postoji velika homogenost stavova stručnjaka unutar jednog sistema, ima opravdanja za multidisciplinarni pristup edukaciji;
- s obzirom na razlike u tendencijama koje su se pokazale među sistemima – u pravnom i medicinskom sistemu edukacijom bi valjalo uticati na povećanje razumevanja problema, a u obrazovnom i sistemu socijalne zaštite na kontrolu ishitrenog intervenisanja (*spasilaštva*), dok bi stručnjake medicinskog sistema trebalo edukovati u povećanju *osposobljenosti*; stručnjake svih sistema bi trebalo edukovati radi smanjenja *povlačenja*;
- u pogledu edukacije stručnjaka različitog pola, kod muškaraca bi valjalo težiti smanjenju faktora povlačenja, a kod žena ishitrenog reagovanja (spasavanja).

Praksa "Roditelji kojima su deca oduzeta i roditelji koji su lišeni roditeljskog prava jesu roditelji kod kojih je razlog oduzimanju i lišavanju zanemarivanje ili zlostavljanje dece ili postojanje ozbiljne opasnosti za njihovo pravilno podizanje. Može se pretpostaviti da je porast broja roditelja koji neadekvatno vrše roditeljsko pravo uslovljen njihovim blagovremenim registrovanjem, kao i porastom senzitivizacije profesionalaca u sistemu *socijalnih službi* i šire javnosti za dečja prava i dosledniju primenu Konvencije o pravima deteta. U prilog tome ide i registrovan pad (još nije moguće uočiti da li je to trend) broja dece roditelja sprečenih da vrše roditeljsku dužnost, kao rezultat pojačane uloge socijalnih službi u obezbeđivanju podrške roditeljima da prihvate staranje o svojoj deci. U tabeli br. 11 navedeni su statistički podaci o broju krivičnih prijava za krivično delo zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica u periodu 2003-2005. godine. Među decom smeštenom u drugu porodicu i ustanove socijalne zaštite veliki je broj dece smeštene i zbog zanemarivanja i zalostavljanja od strane roditelja ili lica koja se o njima staraju. Prema podacima zvanične statistike, u toku 2000. godine, podneto je 65 krivičnih prijava protiv roditelja zbog zapuštanja i zlostavljanja maloletnog deteta. Podignute su 22 optužnice, a osuđeno je ukupno 12 roditelja, od toga četvoro zatvorskom kaznom, a osmoro je uslovno osuđeno.

Tabela 11

	2003. god	2004. god	2005. god
Republika Srbija	127	64	148
Republika Srbija bez AP Vojvodina i AP KiM	52	39	113

Izvor: Republički zavod za statistiku"

Obuka profesionalaca "U okviru sistema socijalne zaštite profesionalno osoblje obuhvaćeno je obukama u kojima su centralna tema dečija prava, pre svega pravo na život u porodici, najbolji interes deteta, *pravo na zaštitu od zanemarivanja, zlostavljanja i eksploatacije*, pravo na poštovanje mišljenja deteta i druga prava po Konvenciji". "Za pitanja zlostavljanja i zanemarivanja dece sprovodi se obuka unazad šest do sedam godina⁵ u okviru nekoliko projekata. Najzanimljiviji su „Pomoć deci i porodicama u krizi”, obuka za 500 stručnjaka uglavnom iz sistema obrazovanja i zdravstva (1997); „Multidisciplinarno obrazovanje stručnjaka koji rade u oblasti zloupotrebe i zanemarivanja dece” iz koga je proizašao *Priručnik „Od grupe do tima”*⁶ (2001) i obuka za 400 stručnjaka iz relevantnih sistema; „Zaštita prava zlostavljane i zanemarene dece” za veliki broj zaposlenih u agencijama odgovornim za zaštitu dece (socijalna zaštita, zdravstvo, obrazovanje, sudstvo, policija, mediji, nevladine organizacije i agencije) (1999); „Razvoj socijalne mreže i modela za zaštitu dece od zlostavljanja” (2000); „Razvoj mreže multidisciplinarnih timova za zaštitu dece od zanemarivanja i zlostavljanja”, gde je tokom protekle tri godine uspostavljena mreža multidisciplinarnih timova u šest opština u Republici Srbiji (1999-2002). Veoma značajno je osnivanje Specijalizovanih timova za zaštitu dece od zlostavljanja, koji su uspostavljeni u dve zdravstvene ustanove (Institut za zdravstvenu zaštitu majke i deteta Srbije „dr Vukan Čupić” i Institut za mentalno zdravlje), obe u Beogradu. Takođe, održano je nekoliko konferencija i savetovanja: Konferencija o zaštiti dece od zanemarivanja i zlostavljanja (1998), Savetovanje o zaštiti dece od zanemarivanja i zlostavljanja u ustanovama za smeštaj dece (2002), Konferencija o zaštiti dece i novim pristupima zaštite od zlostavljanja (2003). Unazad nekoliko godina, 19. novembra, na Svetski dan za sprečavanje zlostavljanja dece, organizuju se intenzivne kampanje u Beogradu i mnogim gradovima u zemlji kada se pojačava medijsko delovanje, deli promotivni materijal, organizuju tematski okrugli stolovi, panel diskusije, stručni sastanci i slično."

⁵ Državni Inicijalni izveštaj o primeni Konvencije o pravima deteta u periodu 1992 – 2005, na koji se u tekstu pozivamo rađen je tokom 2006. godine.

⁶ Priručnik iz koga potiču napred prikazani stavovi stručnjaka.

Priručnik za centre za socijalni rad i druge službe u lokalnoj zajednici „Zaštita dece od zlostavljanja“ rezultat je realizacije projekta "Razvoj socijalne mreže i modela zaštite dece od zlostavljanja" koji je tokom 2000/01 koordinirao Jugoslovenski centar za prava deteta u četiri odeljenja GCSR Beograd. Autori Priručnika (prvi tiraž 2001. godine, drugi 2004. godine): Nevena Žegarac, Ljiljana Mijanović, Mirjana Obretković, Ljubomir Pejaković, Ivana Simović i Ivana Stevanović. Urednici: Mirjana Obretković i Ljubomir Pejaković. Finansijsku podršku za realizaciju Projekta i štampanje Priručnika obezbedila je beogradska kancelarija Save the Children UK.

Inicijative "Kampanje za razvijanje svesti i informisanje deo su sistematskog napora za razvoj sistema zaštite dece zasnovan na Konvenciji o pravima deteta – proces koji je započet krajem devedesetih godina". O dve takve kampanje, čiji je inicijator Save the Children UK više informacija u rubrici *VESTI* u ovom i prethodnim brojevima *Informatora*. Pored toga SOS telefon za žrtve nasilja postaje sve zastupljenija usluga širom Srbije, pretežno kao projekti koji tek treba da postanu održiv i trajni deo sistema. Višegodišnji projekat mobilnih timova za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja⁷ koji su pokrenuli UNICEF-a, JEN i lokalne nevladine organizacije, počeo je 2001.g, sa ciljem da ojačaju kapacitete stručnjaka u nevladinom i vladinom sektoru, nastalo je 12 mobilnih timova NVO u funkcionalnom partnerstvu sa CSR. Jedan od rezultata je prikupljanje veoma detaljnih podataka u CSR, u sredinama u kojima je projekat sproveden. Mobilne timove čine socijalni radnici, psihijatri, zdravstveni i prosvetni radnici.

Tokom prvog projektnog ciklusa *Fonda za socijalne inovacije po Konkursu* objavljenom u martu 2003.godine, žrtve nasilja u porodici bile su primarna ciljna grupa u 15 podržanih projekata (od ukupno 88), a po drugom konkursu, u sedam projekata, a ni jedan na tekućem – trećem konkursu. Zanimljiv i analitičan tekst Vladana Jovanovića (str. 46-68) *Usluge socijalne zaštite u lokalnoj zajednici i njihova budućnost. (Naučene lekcije, preporuke i faktori održivosti)*⁸ daje obilje podataka, zapažanja i preporuka o izgradnji sistemskog pristupa zaštiti od zlostavljanja i zanemarivanja.

Najnovija ilustracija značaja koji se posvećuje temi zaštite od zlostavljanja i zanemarivanja je da u okviru *konkursa Sekretarijata za socijalnu i dečju zaštitu* u 2007. godini (detaljnije o uslovima i rezultatima u rubrici *VESTI*), za finansiranje prihvaćeno 56 projekata, od kojih se osam bavi ovom temom. Njihovi realizatori su pet odeljenja Gradskog centra za socijalni rad Beograd (Lazarevac, Stari grad, Voždovac, Novi Beograd i Palilula) i nevladine organizacije Autonomni ženski centar, Samohrane majke i Incest trauma centar. Naime, žene i deca žrtve nasilja jedna su od ciljnih grupa postavljena uslovima Konkursa.

FAMILIA i druge partnerske organizacije su posle juskog seminara u Sarajevu, na temu dečje zaštite i Politike zaštite deteta Međunarodnog saveza Save the Children organizacija (Pravila), preuzele obavezu izrade sopstvenog *Akcionog plana*. U okviru tog plana FAMILIA je do kraja 2007. planirala sledeće aktivnosti, (od kojih je deo već realizovan):

- upoznavanje osoblja sa održanim skupom i očekivanim zadacima FAMILIJE,
- dostupnost Pravila svim zaposlenim i saradnicima,
- organizovanje interne obuke osoblja razmatranjem konkretnih slučajeva, dosadašnjih iskustava, obezbeđivanje odgovarajuće literature,
- za partnere: pravljenje instrumenata za snimanje situacije u njihovim lokalnim zajednicama; prikupljanje podataka i pravljenje Analize

⁷ "Outreach Mobile Teams for Child Protection"

⁸ Autori: Danilo Vuković, Vladan Jovanović, Aleksandra Čalošević i Mihaela Janša, Fond za socijalne inovacije, Beograd, 2005

- obaveštavanje o Pravilima najšireg kruga saradnika i partnera putem *Informatora za stručnjake* i *Vodiča za hraniteljstvo*,
- prihvatanje Pravila pri potpisivanju ugovora o partnerstvu,
- imenovanje odgovorne osobe za primenu Pravila kao i definisanje formularaja za prijavu, procedure u vezi sa prijavljivanjem i načina registrovanja prijave.

Prenosimo delove definicije zaštite dece Međunarodnog saveza Save the Children organizacija. "Zaštita dece u opštim i vanrednim uslovima ima za cilj jačanje formalnih i neformalnih sistema uključujući države, zajednice, roditelje i staratelje kako bi sprečila, reagovala i pomogla u rešavanju slučajeva nasilja, zlostavljanja, eksploatacije i zanemarivanja dece... Pravo deteta na zaštitu ima snažan oslonac u Konvenciji Un o pravima deteta... Dečija zaštita nije samo zaštitna prava dece, nego zaštita dece od bilo kakvog povređivanja. Dečija zaštita je u vezi, a razlikuje se i pokriva više oblasti od ograničavajućih politika koje su usmerene na regulisanje ponašanja osoba Save the Childrena, partnerskih organizacija i drugih saradnika kroz Pravila ponašanja. ...Dečija zaštita prožima oblasti socijalne i humanitarne zaštite i primenjuje multisektorski i multidisciplinarni pristup kako bi sprečila, odnosno zaštitila decu od nasilja, zlostavljanja, eksploatacije i zanemarivanja".

(pripremile Mirjana Karleuša, Marija Mitić i Dragana Karleuša)

Vesti iz sedišta

Informator za stručnjake je jedna od celina Projekta "Jednake mogućnosti za sve", koji FAMILIA već sedmu godinu realizuje u Srbiji, uz finansijsku podršku norveškog Save the Children fonda. Ovaj i ostali segmenti projekta ostvaruju se u saradnji sa 10 sedišta u Srbiji – u sredinama u kojima porodični smeštaj ima dugu tradiciju (Miloševac, Žitište, Beograd, Subotica, Zaječar, Loznica), zatim u onim koje nastoje da takvu tradiciju uspostave (Paraćin, Stara Pazova, Kragujevac) ili ožive i reafirmišu (Niš). Fenomen hraniteljstva pored profesionalnog verovatno obeležava i javni život u tim lokalnim sredinama, o čemu ćemo vas ubuduće, zahvaljujući prilozi naših saradnika obavestavati. Verujemo da će ove vesti biti interesantne i da vam mogu poslužiti kao podsticaj za primenu takvih ili nekih drugih aktivnosti u vašoj sredini, da će doprineti boljem povezivanju, uzajamnom razumevanju i saradnji profesionalaca, pa dakle i unapređenju kvaliteta zaštite dece u hraniteljskim porodicama.

Prema pisanju *Politike*, od 28. avgusta 2007. u opštini Palilula počinje sprovođenje trogodišnjeg projekta koji finansira Evropska komisija "Zajednički rad na zaštiti dece", saglasno dogovoru predstavnika Save the Children UK (obezbeđuje supervizijsku podršku), GO Palilula, CSR, OUP Palilula i Prvog opštinskog suda u Beogradu. Projekat se realizuje u saradnji sa lokalnim samoupravama, Ministarstvom rada i socijalne politike i drugim relevantnim ministarstvima. Prema Saopštenju za javnost, glavni cilj Projekta je izrada 1. Planova za dečije službe, 2. osnaživanje dece i lokalnih zajednica za učešće u izradi lokalne politike i prakse socijalne zaštite dece, 3. redovna koordinacija rada svih postojećih službi s težištem na potrebama najugroženije dece, 4. pokretanje novih službi u vidu pilot projekata kao odgovor na utvrđene nedostatke u pružanju usluga i 5. uticanje na izradu politike zaštite dece na državnom nivou. Glavni korisnici su deca izložena riziku (deca bez roditeljskog staranja, deca sa posebnim potrebama i deca – žrtve nasilja i dr.), zaposleni u centrima za socijalni rad i drugi stručnjaci nadležni za zaštitu dece na lokalnom nivou, kreatori politike, lokalne NVO i druge organizacije u zajednici, kao i porodice podložne rizicima.

Opština Palilula će obezbediti kancelarijski prostor za koordinatora projekta. Njegov glavni zadatak je povezivanje postojećih državnih službi i podržavanje razvoja koordiniranih, ekonomičnih i održivih službi za zaštitu dece i promovisanje metoda za uvođenje socijalne zaštite u zajednici.

Pored Palilule ovaj projekat zaživeće i u opštini Vranje. Očekuje se da će Projekat, zahvaljujući stvaranju modela najbolje prakse biti od koristi za svu decu i građane u opštinama gde se sprovodi, drugim lokalnim zajednicama i na celokupnoj teritoriji Srbije.

*

Centar za socijalni rad "Paraćin" uz finansijsku podršku FSI od decembra 2006.god. realizuje projekat **"Unapređenje postojećih i razvoj novih oblika hraniteljstva i priprema dece za izlazak iz institucionalne zaštite na pomoravskom regionu"**.

Partneri na projektu su: CSR Čičevac, CSR Jagodina, CSR Čuprija, CSR Despotovac, CSR Svilajnac, CSR Batočina, Dom za decu i omladinu "Jefimija" Kruševac, Dom za decu pri CSR Čuprija, NVO Asocijacija za alternativno porodično staranje o deci "Familia" Beograd.

Svrha Projekta je: Povećanje broja hraniteljskih porodica, podizanje njihove kompetentnosti za bavljenje hraniteljstvom, razvijanje novih vidova hraniteljstva: specijalizovanog, vikend i urgentnog, razvijanje socijalnih veština kod dece u institucionalnoj zaštiti u cilju njihovog uspešnijeg osamostaljivanja, psiho-socijalna podrška dece na hraniteljstvu sa smetnjama u razvoju i urgentno zbrinjavanje dece ugrožene u sredini iz koje dolaze.

Ciljne grupe su:

1. Deca i omladina bez roditeljskog staranja sa teritorije pomoravskog okruga, smeštena u domovima za decu bez roditeljskog staranja u Čupriji i Kruševcu,
2. Deca i omladina sa teritorije pomoravskog okruga kojoj je neophodno hitno i privremeno zbrinjavanje do određivanja trajnog i adekvatnog oblika zaštite,
3. Deca i omladina koja se već nalaze u hraniteljskim porodicama na teritoriji Paraćina,
4. Hraniteljske porodice na teritoriji pomoravskog okruga (postojeće i novoprijavljene),
5. Stručnjaci CSR na pomoravskom okrugu koji rade na hraniteljstvu i
6. Deca i omladina u riziku od smeštaja u ustanovu i deca i omladina smeštena u ustanovama.

Prema rečima Lele Veljković, direktorke CSR Paraćin, Projekat se bavi unapređenjem postojećeg porodičnog smeštaja na opštini Paraćin i pomoravskom regionu u celini, sa posebnim naglaskom na razvoj vikend hraniteljstva za adolescentnu populaciju dece bez roditeljskog staranja u domovima, specijalizovanog hraniteljstva za decu sa problemima u razvoju, i urgentnog hraniteljstva za zlostavljani i zanemarenu decu, i svu drugu decu koja se nađu u potrebi hitnog zbrinjavanja van porodice porekla. Projekat se bavi:

- prevencijom institucionalnog smeštaja (kroz povećanje broja novih i kvalitetnijih hraniteljskih porodica i razvoj novih oblika hraniteljstva),
- poboljšanjem kvaliteta napuštanja ustanove za smeštaj (kroz vikend hraniteljstvo, gde deca – adolescenti, pre svega, a i sva ostala deca iz ustanova, u hraniteljskim porodicama savladavaju socijalne veštine bitne za osamostaljivanje nakon izlaska iz ustanove, i stiču iskustvo porodičnog života, bitno za formiranje sopstvene porodice),
- smanjenjem broja dece bez roditeljskog staranja u institucionalnoj zaštiti,
- poboljšanjem kvaliteta hraniteljstva u celini kroz psiho-socijalni rad sa decom u hraniteljskim porodicama i Klub samopodrške hranitelja,
- podizanje kompetentnosti stručnjaka u CSR koji rade u oblasti hraniteljstva.

Dosadašnje aktivnosti U dosadašnjoj realizaciji projekta, završena je edukacija potencijalnih hranitelja (ukupno 25 iz svih opština Pomoravskog okruga). Obuka je završena sa stoprocentnim uspehom, što znači da su svi polaznici do kraja istrajali u obuci (niko nije odustao), a sa izuzetnim uspehom su savladali i zahteve programa. Poseban akcenat se stavlja na motivisanje novih hranitelja za bavljenje specijalizovanim, privremenim i urgentnim hraniteljstvom, što predstavlja prioritet ne samo u dosadašnjoj realizaciji, već tokom odvijanja celog projekta.

Što se tiče razvijanja socijalnih veština dece u institucionalnoj zaštiti u cilju njihovog uspešnijeg osamostaljivanja, zabeleženi su značajni rezultati u proteklom periodu što vidimo na osnovu broja uspesno provedenih vikenda i raspusta dece u hraniteljskim porodicama kao i u porodicama porekla. Privremeno hraniteljstvo omogućava deci starijeg kalendarskog uzrasta, koja su smeštena u domovima, da u hraniteljskim porodicama imaju neku vrstu "produženog adaptacionog perioda", tako da se olakšava njihovo napuštanje institucionalne zaštite i odlazak u hraniteljske porodice. Od početka realizacije projekta, 5-oro dece je iz domova – partnera preuzeto i smešteno u hraniteljske porodice na Pomoravskom okrugu, a sva deca su iznad 12 godina starosti.

Psiho-socijalna podrška deci na hraniteljstvu, kao i deci na hraniteljstvu sa smetnjama u razvoju, se uspešno odvija kroz individualni rad od strane stručnog tima centra i kroz grupni rad na radionicama u okviru psiho-socijalnih aktivnosti (radionice pomoći u učenju, psihološke, kreativne, dramske i TV, ekološke, kompjuterske i radionice lepog ponašanja). Sva dece na hraniteljstvu, a posebno ona koja su ispoljavala probleme u ponašanju u porodičnoj i školskoj sredini, su sada bolje adaptirana kako u porodici, tako i u školskoj sredini i vršnjačkoj grupi (po proceni stručnog tima centra, hranitelja i postignutom uspehu dece na kraju školske godine - deca su postigla za 30% bolji školski uspeh u odnosu na prethodnu školsku godinu). Paralelno sa tim, odlazak dece u institucije se prevenira i kroz intenzivan (pojedinačni i grupni rad) sa biološkim porodicama u riziku, što svakako predstavlja veoma bitnu aktivnost predviđenu projektom. Važno je naglasiti da od početka rada na projektu nijedno dete nije otišlo u institucionalnu zaštitu. Projektom je takođe predviđeno i stvaranje preduslova za pružanje stručne podrške deci bez roditeljskog staranja na lokalnom nivou za njihovo osamostaljivanje po izlasku iz rezidencijalne zaštite, i stvaranjem uslova za njihovu što bolju adaptaciju u društvenoj sredini. U tom smislu, projektni tim radi na stvaranju odgovarajućeg programa podrške za mlade koji se osamostaljuju.

Realizovana je obuka za profesionalce i hranitelje iz oblasti specijalizovanog hraniteljstva (30. maja - 01. juna 2007.g. i 27. - 29. juna 2007.g.) u realizaciji NVO "Familia". Obuci je prisustvovalo 25-oro profesionalaca iz CSR i domova (koji su inače partneri na projektu), kao i 10 hraniteljskih porodica iz Pomoravskog okruga. Profesionalci i hranitelji su u evaluaciji treninga veoma visoko ocenili kvalitet edukacije, sa sugestijom da edukacije ovog tipa treba nastaviti i dalje, sa većim akcentom na usvajanje praktičnih veština.

Aktivnosti planirane u narednom periodu: realizovanje kontinuirane edukativno-savetodavne podrške iz oblasti specijalizovanog hraniteljstva (u formi edukacije-podrške-supervizije); kontinuirana podrška svim hraniteljima na teritoriji regiona kao i ravnomerni razvoj oblika i usluga usmerenih ka podršci hraniteljstvu; institucionalizovanje različitih usluga iz oblasti hraniteljstva, sa ciljem formiranja Regionalne službe za hraniteljstvo; definisanje servisa usluga koji je najcelishodnije razviti u okviru transformacije domskog odeljenja u Čupriji; lobiranje grupe za pritisak kod lokalne samouprave Paraćin za formirenjem Fonda za decu bez roditeljskog staranja i "Kuće na pola puta" sa pratećim programom podrške mladima kod osamostaljivanja.

Poziv na saradnju

Pozivamo vas da svojim komentarima i predlozima u vezi sa konceptom i sadržajem Informatora, ali i događajima u svojoj sredini i inicijativama vezanim za temu zaštite dece bez roditeljskog staranja doprinesete korisnosti ovog Informatora, pospešite svoju obaveštenost i saradnju, unapredite veštine, motivaciju za rad i efikasnost. Naznačite koje teme smatrate posebno interesantnim. Molimo da nas kontaktirate isključivo pismom (faksom) ili elektronskom poštom. Informator se fokusira na porodični smeštaj, a svoj sadržaj širi i na ostale oblike zaštite dece u porodičnom okruženju.

Uz Informator za stručnjake br. 18 dostavljeni su na svih 900 adresa evaluacioni upitnici, uz molbu profesionalcima da ocene kvalitet glasila i popunjene upitnike dostave do 20. avgusta 2007. Prispelo je 59 upitnika, što je nedovoljno za valjano zaključivanje. Ovom prilikom zahvaljujemo se kolegama koji su sa nama podelili svoje stavove i ocene. Upitnici su prispeli iz CSR Guča, Gradskog CSR Beograd, CSR Svilajnac, Kragujevac, Vrnjačka Banja, Užice, Nova Crnja, Žitište, Loznica, Plandište, Niš, Zaječar, Ljubovija, Paraćin, Stara Pazova i Subotica, iz Ministarstva i Republičkog zavoda, iz SOS Dečje selo Kraljevo, Centra za porodični smeštaj Miloševac i jedne nevladine organizacije.

I dalje molimo da dostavite popunjene upitnike, uz mogućnost da vam elektronskom poštom dostavimo obrazac upitnika ukoliko vam je potreban.

Stavove iznosi 25 socijalnih radnika, 14 pedagoga, 10 psihologa, 9 pravnika i jedan sociolog. Među njima je 49 žena. Stručnjaci u proseku imaju 9 godina iskustva u radu sa decom bez roditeljskog staranja (u rasponu od 1 – 22 godine iskustva).

Ocenama smo veoma zadovoljni, opštom i pojedinačnim. U ovom broju ih ne iznosimo, kako ne bismo uticali na ocene koje ćete nam vi dostaviti. Prenosimo pojedine komentare iznete kao primedbe i sugestije: "Bilo bi dobro da Informator izlazi mesečno. Dva broja mesečno i brža distribucija"; "Štampati veći tiraž, povećati obim strana i proširiti distribuciju"; "Tehnički se može bolje urediti"; "Tema hraniteljstva zaslužuje poseban časopis"; "Ministarstvo treba da preuzme finansiranje Informatora"; "Više priloga sa odgovorima stručnjacima na konkretna pitanja kao vid podrške stručnjacima"; "Više prostora za priloge stručnjaka iz sedišta"; "Vrlo je interesantan...dešava se da samo tu nađemo podatke koji su nam potrebni"; "Čini mi se da je sve idealnije od naše realnosti"; "Mnogo teorijskog razmišljanja – u praksi neprimenjivo", "Veoma značajna podrška hraniteljstvu u Srbiji".

Spremnost da sami plaćaju Informator iskazalo je 30 stručnjaka.

FAMILIA, Asocijacija za alternativno porodično staranje o deci
Njegoševa 41/I, 11000 Beograd, Srbija
tel/faks: + 381 11 344 22 54
e-mail: familia.office@eunet.yu
web site: www.familia.org.yu

Urednik: Mirjana Karleuša

Saradnici: Danilo Vuković, Dragana Karleuša, Dragana Pavlović, Jasminka Milovanović, Maida Stefanović, dr Marija Mitić, Mihaela Janša, Lela Veljković, Slavica Vujčić, Željka Burgund

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

364

Informator za stručnjake / glavni urednik Mirjana Karleuša – 2003, br. 1 (maj) - - Beograd (Njegoševa 41)
: Asocijacija za alternativno porodično staranje o deci Familia, 2003 – (Beograd : Mladost biro). – 30cm

Tromesečno
ISSN 1452-3264 = Informator za stručnjake
COBISS.SR-ID 127729932